

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 24.10.17

Adam Bodnar

XI.542.26.2017.JS

Pan
gen. bryg. SG Marek Łapiński
Komendant Główny Straży Granicznej
al. Niepodległości 100
02-514 Warszawa

W moim Biurze, w osobnych postępowaniach wyjaśniających, zbadane zostały okoliczności dwóch, niezależnych interwencji podjętych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w ośrodku strzeżonym dla cudzoziemców w Białej Podlaskiej oraz ośrodku dla cudzoziemców ubiegających się o ochronę międzynarodową w Lininie.

Do pierwszej interwencji doszło w nocy z 5 na 6 kwietnia 2017 r. Funkcjonariusze Wydziału Zabezpieczania Działań Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej użyli wówczas środków przymusu bezpośredniego wobec trzech przebywających w ośrodku mężczyzn. Sprawa ta znana jest Panu Komendantowi, a obecnie stanowi przedmiot postępowań prowadzonych przez Sąd Rejonowy w Białej Podlaskiej oraz właściwą miejscowo Prokuraturę¹.

Druga ze spraw dotyczyła kontroli legalności pobytu cudzoziemców, przeprowadzonej w otwartym ośrodku w Lininie w dniu 28 czerwca 2017 r. przez funkcjonariuszy Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej, wspieranych przez funkcjonariuszy Komendy Powiatowej Policji w Piasecznie².

W obu tych przypadkach moją uwagę zwrócił fakt, że **funkcjonariusze Straży Granicznej, interweniujący w miejscach pobytu cudzoziemców, wyposażeni byli w paralizatory, czyli urządzenia służące do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej**. Szczególnie niepokojąca pod tym względem była interwencja w ośrodku strzeżonym w Białej Podlaskiej – podczas tej interwencji niektórzy funkcjonariusze trzymali paralizatory w gotowości do użycia, a nawet mierzyli w stronę cudzoziemców.

¹ W Biurze RPO postępowanie w tej sprawie prowadzone jest pod nr XI.543.21.2017.

² W Biurze RPO sprawa zarejestrowana została pod nr XI.543.39.2017.

Nie budzi mojej wątpliwości fakt, że zgodnie z art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. z 2016 r., poz. 1643 z późn. zm.), w sytuacjach opisanych w art. 11 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 1120), funkcjonariusze Straży Granicznej mają prawo użyć określonych środków przymusu bezpośredniego, w tym również przedmiotów służących obezwładnianiu osób przy pomocy energii elektrycznej, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 13 ostatniej w wymienionych ustaw. W mojej ocenie sama możliwość zastosowania tego środka nie oznacza jednak, że urządzenia takie powinny z zasady wchodzić w skład standardowego wyposażenia funkcjonariuszy podejmujących interwencje w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców lub otwartych ośrodkach dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową.

W obu rodzajach placówek przebywać mogą, i zwykle przebywają, osoby znajdujące się w różnym stanie psychofizycznym, będącym często wynikiem doświadczonej wcześniej przemocy, czy prześladowań w kraju pochodzenia. Są wśród nich ofiary tortur, cierpiące na zespół stresu pourazowego (PTSD). W wielu przypadkach, co potwierdzają wpływające do mojego Biura skargi, zespół ten, a także inne, podobne zaburzenia lub dolegliwości, diagnozowane są dopiero podczas pobytu cudzoziemca czy to w ośrodku strzeżonym, czy w ośrodku otwartym. Zarówno w ośrodkach detencyjnych, choć nie we wszystkich, jak i w placówkach otwartych, mogą też przebywać rodziny z dziećmi, a także dzieci pozbawione opieki. Każda obecność w takim miejscu funkcjonariuszy wyposażonych w urządzenia służące obezwładnianiu osób przy pomocy energii elektrycznej może budzić u cudzoziemców, zwłaszcza osób należących do grup wrażliwych, dodatkowy stres, prowadzący do pogorszenia stanu psychofizycznego. Istnieje też ryzyko, że urządzenia te użyte zostaną przypadkowo lub nieprawidłowo. Ryzyko takie wzrasta podczas interwencji, w trakcie których funkcjonariusze profilaktycznie trzymają urządzenia w pełnej gotowości do użycia.

W tym kontekście należy przywołać zalecenia Europejskiego Komitetu Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), ujęte w raporcie z wizytacji delegacji Komitetu w Polsce, która odbyła się w dniach od 28 listopada do 8 grudnia 2009 r. W paragrafie 78 opracowanego wówczas raportu Komitet podkreślił, że używanie broni elektrycznej wywołuje ból, a jej posiadanie może prowadzić do nadużyć. Komitet miał przy tym poważne zastrzeżenia co do używania takich środków przymusu właśnie w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. Zdaniem Komitetu, w takich ośrodkach przeszkoleni wcześniej funkcjonariusze Straży Granicznej

powinni, w razie potrzeby, stosować mniej szkodliwe środki działania w celu przywrócenia porządku³.

Stosowanie urządzeń służących obezwładnianiu osób za pomocą energii elektrycznej, zadających poważny ból i potencjalnie zagrażających życiu, w określonych przypadkach może również prowadzić do naruszenia art. 2 i art. 16 Konwencji ONZ z dnia 10 grudnia 1984 r. w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania (Dz.U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378). Przepisy te obligują państwo – stronę Konwencji do skutecznego zapobiegania torturom (art. 2) i innym aktom okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, gdy akty takie dokonywane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym (art. 16). Na takie ryzyko, w kontekście stosowania paralizatorów przez Straż Graniczną, zwrócił uwagę Komitet przeciw Torturom (CAT) w Zaleceniach końcowych dotyczących połączonego V i VI sprawozdania okresowego Polski z realizacji przez Polskę Konwencji ONZ w sprawie zakazu stosowania tortur (uwagi końcowe z dnia 19 listopada 2013 r. dotyczące połączonego V i VI sprawozdania Polski znak: CAT/C/POL/CO/5-6)⁴. W punkcie 15 Zaleceń Komitet wyraził opinię, że użycie broni wykorzystującej energię elektryczną powinno podlegać zasadom konieczności i proporcjonalności oraz, że taka broń **nie powinna stanowić elementu regularnego wyposażenia personelu** zakładu karnego, ani żadnego innego **miejsca pozbawienia wolności**. Komitet wskazuje przy tym na **konieczność wprowadzenia szczegółowych zasad (kryteriów) użycia tego typu broni**, np. formie regulaminu, oraz odpowiedniego przeszkolenia funkcjonariuszy, którzy dopuszczeni są do stosowania środków służących do obezwładniania za pomocą ładunku elektrycznego. Należy przy tym zauważyć, że kwestia ta w dalszym ciągu pozostaje w zakresie zainteresowania Komitetu, który zwrócił się do polskiego rządu o przedstawienie szczegółowych informacji w tym zakresie w kolejnym sprawozdaniu z wykonywania Konwencji⁵.

Kwestię istnienia i stosowania przez jednostki Straży Granicznej wewnętrznych wytycznych dotyczących używania środków przymusu bezpośredniego w postaci omawianych urządzeń poruszyłem już w wystąpieniu skierowanym w dniu 25 kwietnia 2017 r. do Komendanta Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej, któremu podlegali funkcjonariusze interweniujący w ośrodku strzeżonym dla cudzoziemców

³ Zob.: <https://rm.coe.int/168069791c>.

⁴ Zob.: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT/C/POL/CO/5-6&Lang=En lub www.bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/onz-i-prawaczlowieka/konwencje/konwencja-w-sprawie-zakazu-stosowania-tortur-oraz-innegookrutnego-nieludzkiego-lub-ponizajacego-traktowania-albo-karania

⁵ Zob.: Committee against Torture - List of issues prior to reporting (CAT/C/POL/QPR/7, ogłoszone 7 stycznia 2016 r.), w szczególności pkt 16:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CAT%2fC%2fPOL%2fQPR%2f7&Lang=en.

w Białej Podlaskiej⁶. Z treści uzyskanej wówczas odpowiedzi wynikało jednak, że żadne wytyczne w interesującym mnie zakresie nie zostały przyjęte, a stosując omawiany środek przymusu Straż Graniczna kieruje się wyłącznie przepisami ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej⁷.

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2017 r., poz. 958), zwracam się do Pana Komendanta z uprzejmą prośbą o rozważenie możliwości ustanowienia, na poziomie organizacyjnym Straży Granicznej, dodatkowych, wewnętrznych regulacji dotyczących zasad stosowania przez funkcjonariuszy Straży Granicznej urządzeń służących obezwładnianiu osób za pomocą energii elektrycznej, zwłaszcza podczas interwencji podejmowanych w ośrodkach strzeżonych lub otwartych ośrodkach dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową. W tym kontekście, w związku z przywołanymi wyżej zaleceniami, proszę również Pana Komendanta o analizę możliwości całkowitego wycofania omawianych urządzeń ze standardowego wyposażenia funkcjonariuszy wykonujących zadania na terenie wspomnianych ośrodków. Jeżeli jakiegokolwiek analizy w tym zakresie były już w Komendzie Głównej Straży Granicznej prowadzone, proszę Pana Komendanta o poinformowanie mnie o wypracowanym w ich wyniku stanowisku.

⁶ Wystąpienie RPO z 25.04.2017 r. nr XI.543.21.2017.

⁷ Pismo Komendanta Nadbużańskiego Oddziału SG z 27.04.2017 r., ozn.: Na-Cu-2308/17.